

KANSEVIN ONDERWIJS

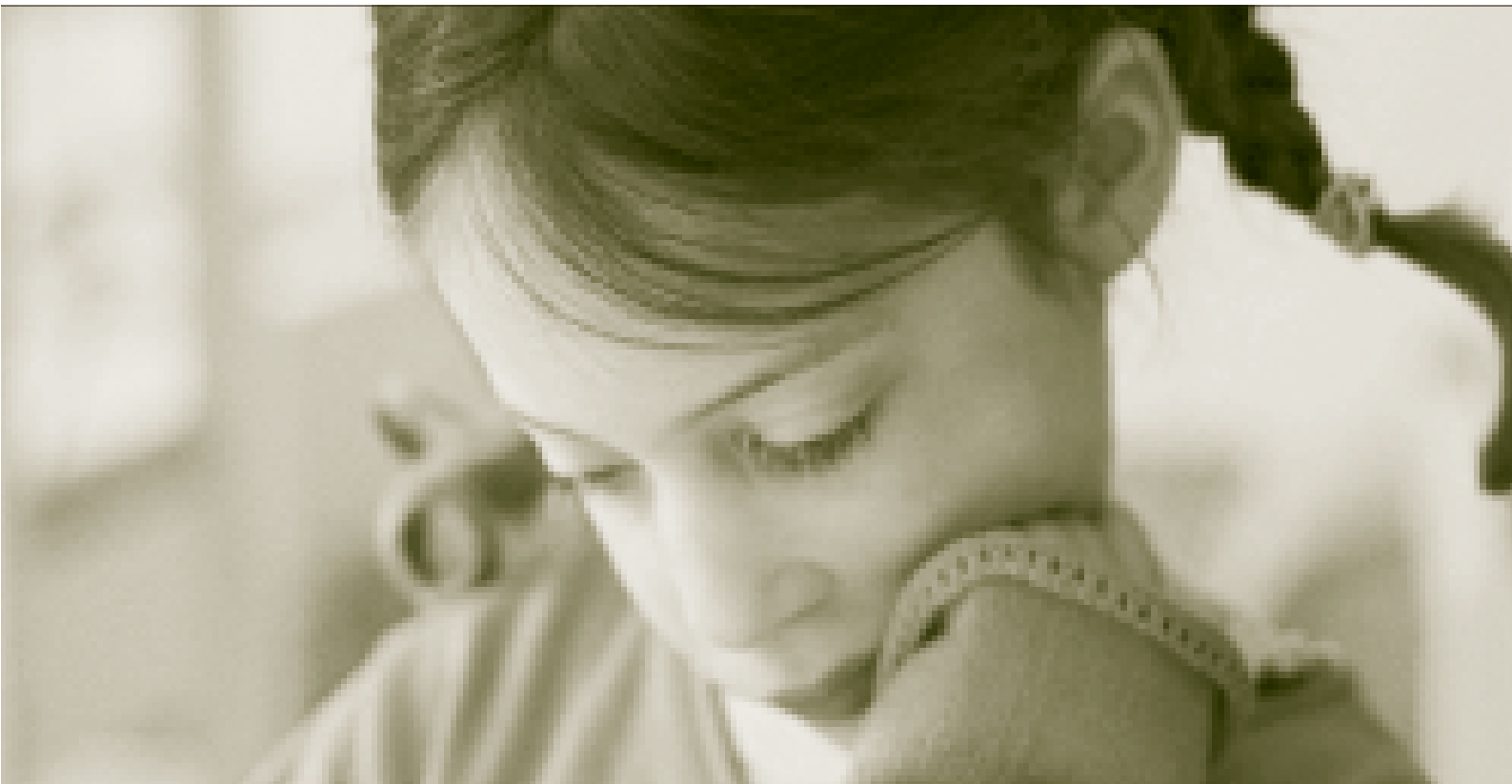

Voorwoord

Elk kind heeft recht op onderwijs. Ondanks de vele inspanningen blijft de kloof tussen de school en kansarme gezinnen groot.

De communicatie tussen school, leerling en gezin verloopt soms moeizaam en de schoolrekening is voor arme gezinnen een zware dobber. Toch hebben ook deze kinderen recht op gelijke onderwijskansen. ▶

Vijftien percent van de kinderen in Antwerpen wordt in een kansarm gezin geboren. Dat is het drievoud van het Vlaamse gemiddelde. In sommige Antwerpse scholen ligt dat percentage nog hoger. Een antwoord hierop vinden, is een belangrijke uitdaging voor het onderwijs.

Daarom nam de stedelijke armoedecel in september 2000 het initiatief voor het netoverschrijdend project 'kansen in onderwijs' (KIO). Het was een antwoord op de dringende vraag van Recht-op en Centrum Kauwenberg¹ om de situatie van kinderen/leerlingen uit arme gezinnen binnen het onderwijs te verbeteren.

Naast de voortdurende sensibilisering over de kostprijs van het onderwijs voor de ouders zoeken de projectmedewerkers samen met de scholen mogelijkheden om de communicatie tussen kansarme ouders en de school te verbeteren. Ouders moeten zich thuis voelen op school en schoolteams moeten inzicht verwerven in de thuissituatie van de leerling.

Naar school gaan kost ook geld. Toch mag een schoolrekening de schoolkeuze van de ouders niet bepalen. Daarom wil ik samen met alle scholen nadenken over de invoering van een maximumfactuur. Met een maximumfactuur weten alle ouders hoeveel een schooljaar maximaal zal kosten. Schoolteams leren bewuster omgaan met kostenbeheer. Ze bepalen zelf welke activiteiten ze organiseren en welk schoolmateriaal nodig is, afhankelijk van hun schoolproject. Als ze maar binnen het kostenplaatje blijven. Deze vorm van kwaliteitszorg zorgt bovendien dat de toegankelijkheid van schoolkeuze voor alle ouders gegarandeerd wordt.

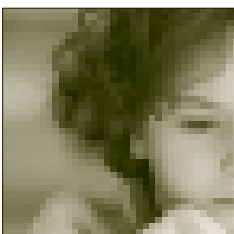
Met deze map wil ik schoolteams een instrument geven om de gevolgen van kansarmoede op school zo veel mogelijk te beperken. Het werd een losbladige documentatiemap want het streven naar kwaliteit en gelijke kansen is nooit af.

Met nieuwe bijlages willen we jouw school in de toekomst blijven ondersteunen en informeren. ■

Robert Voorhamme
Schepen voor Onderwijs en Jeugd

¹Recht-op en Centrum Kauwenberg: twee Antwerpse organisaties die samen met ouders die in armoede leven een rapport samenstelden over hun ervaringen met het onderwijs.

1 Armoede en onderwijs: de theorie!

**1.1 Armoede: een complex
probleem**

**1.2 Gelijke kansen in het
onderwijs?**

1.1 Armoede: een complex probleem

Armoede is: "een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen." (Vranken et al, 1999: 30)

Iemand kan door omstandigheden (ongeval, faling, ziekte, werkloosheid,...) met armoede worden geconfronteerd. Als hij/zij kan terugvallen op een netwerk van familie en kennissen en een goede opleiding heeft genoten, is de kans groot dat deze persoon er opnieuw bovenop geraakt.

Iemand die generatiearm is, groeit op in een arm gezin, kan zelden een beroep doen op een netwerk en heeft gewoonlijk een onafgewerkte of moeizame schoolcarrière achter de rug. Generatiearm is daarom veel meer dan geen geld hebben. Het fundament waarop zij verder moeten bouwen is niet stevig en vertoont gaten. Daardoor ondervinden deze mensen problemen in de meeste levensdomeinen: huisvesting, tewerkstelling, gezondheid, onderwijs, financiële situatie, ... Die beïnvloeden elkaar voortdurend.

Kansarme mensen hebben beperkte mogelijkheden om zich te ontwikkelen: ze leven in een administratieve chaos, ze hebben een zwakke gezondheid, ze zijn weinig of niet geschoold, ... Naargelang van de fysieke en psychische draagkracht ontwikkelen deze mensen overlevingsstrategieën. Sommige mensen kunnen zware klappen relatief goed verwerken, anderen geraken er alleen nooit bovenop. Deze kwetsbaarheid wordt vanuit het beleid, de hulpverlening, het onderwijs, ... vaak benaderd vanuit een op de 'middenklasse' geënte aanpak.

Daarnaast hebben heel wat kansarme mensen in hun vroege kinderjaren te maken gehad met verstoorde en/of gebroken relaties. Deze onherstelbare breuken leiden vaak tot een beschadigd fundament waarop de identiteitsontwikkeling en de vorming van het zelfbeeld en de eigenwaarde een flinke deuk kregen. Een irrationeel verlangen naar 'ouderfiguren', een warm en veilig nest en het gevecht om geliefd te worden, vormen vaak de belangrijkste drijfveer doorheen hun leven.

Toch valt het op dat -ondanks alle problemen- deze mensen blijven vechten voor een beter bestaan. De onderlinge solidariteit is groot. Deze positieve kracht moeten we (h)erkennen, want het is een belangrijke hefboom om de cirkel van armoede te doorbreken.

:: Basisveiligheid

Mensen in armoede kennen weinig zekerheden in het leven. Alles 'lijkt tijdelijk'. Ze hebben nauwelijks greep op hun leven, hun gezin. Dit heeft te maken met:

- regelmatig verhuizen
- veranderende inboedel omdat de vorige werd aangeslagen door de deurwaarder
- onregelmatig, wisselend inkomen (interim, klusjes, slecht betaald zwart werk)
- angst voor plaatsing van de kinderen
- bepalende interventies van hulpverleners,...

De jeugdrechter, de raad van het OCMW, de maatschappelijk assistent, de schooldirecteur, de instellingsverantwoordelijke,...beslissen wat voor hen het beste is.

Het verdriet en de pijn die deze mensen vanuit hun kinderjaren meeslepen, is groot. **Het basisgevoel 'er te mogen zijn' ontbreekt.** Zij voelen zich integendeel voortdurend afgeschreven en tekort gedaan. Zij leven met een 'leeg gevoel'.

:: Fundamentele eenzaamheid

Volwassenen die als kind veel verdriet en verlies hebben meegemaakt, zijn bang opnieuw iemand te verliezen. In elke nieuwe relatie duikt meteen de angst op om opnieuw met verlies te worden geconfronteerd.

Hierdoor ontstaat een slingerbeweging: menselijke contacten worden opgebouwd en daarna weer afgestoten. Als een relatie vertrouwelijker wordt, steekt de angst om terug verlaten te worden de kop op. Om zelf niet in de steek te worden gelaten, wordt een muur opgebouwd voor wie te dicht komt. Je voelt plotseling weerstand.

Binnen de hulpverlening en het onderwijs wordt dit gedrag vaak geïnterpreteerd als desinteresse, luiheid, domheid, ... Deze reactie is voor veel generatiearmen een bevestiging van het gevoel 'er alleen voor te staan'. Het is een vruchtbare voedingsbodem voor hun diepgeworteld wantrouwen tegenover dergelijke organisaties.

:: Negatief en laag zelfbeeld

Heel wat kansarme mensen hebben nooit een stabiele omgeving met vaste referentiefiguren (ouders) gekend. Ze hebben onvoldoende kunnen kennismaken en experimenteren met normen en waarden die belangrijk zijn voor het uitbouwen van duurzame relaties.

Gedrag dat wordt aangeleerd zonder deze voorkennis, wordt vaak niet eigen gemaakt. Dit aangeleerde gedrag camoufleert een extreem laag en negatief zelfbeeld. Om toch een eigen identiteit te verwerven, valt men terug op de klassieke rolpatronen: machogedrag, stoerdoenerij en stereotiep rolgedrag. Beter een slecht imago en een negatieve identiteit dan helemaal niets betekenen. ►

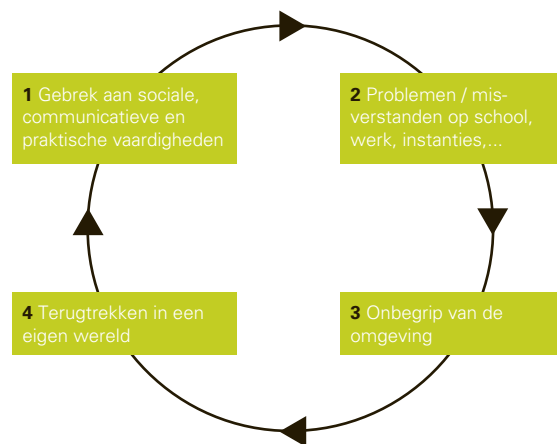
Men legt de schuld van de armoede te vaak bij de mensen zelf. Het gevolg is het gevoel van verworpen en vernederd zijn. In deze situatie keert men de realiteit vaak de rug toe. Mensen dromen over zaken die in hun werkelijkheid onmogelijk zijn. Fantasieën en soms grootheidswaan moeten het onzekerheidsgevoel onderdrukken. Ze zijn de laatste strohalm om zichzelf voor de buitenwereld te bewijzen. Dat deze strategie gemakkelijk leidt tot probleemgedrag spreekt voor zich.

Sommige mensen proberen dit negatieve zelfwaardegevoel te compenseren door zich schijnbaar aan te passen. Ze proberen zich op materieel vlak 'gelijk' te stellen met wat voor hen de 'maatschappelijke norm' lijkt. Bij arme mensen leidt dit vaak naar deurwaarders en incassobureaus.

:: Een vicieuze cirkel

Veel wrijvingen ontstaan bij de interpretatie van elkaars 'signalen'. Door de verschillende betekenisverlening ontstaan er communicatiestoornissen. Leerkrachten verwachten van mensen die in armoede leven, attitudes die ze niet kennen, niet of verkeerd begrijpen, niet geleerd hebben,... Armen handelen soms vreemd en hebben soms een houding die door de omgeving foutief geïnterpreteerd wordt.

Dit schema verduidelijkt de vicieuze cirkel waarin deze mensen terecht komen.

- (1) Mensen die met generatiearmen in contact komen, zullen uit vele concrete feiten en uitspraken (terecht) kunnen afleiden dat het deze mensen ontbreekt aan een aantal communicatieve, sociale en praktische vaardigheden die nodig zijn om in onze samenleving aanvaard te worden en 'normaal' te functioneren.
- (2) Als men de achtergrond en het kluwen waarin deze mensen zich bevinden niet kent en begrijpt, ontstaan er ontelbare misverstanden. Wat evident is voor ons, is vaak niet zo evident voor hen. Arme mensen zelf hebben vaak verleerd om vragen te stellen. Ze zijn beschaamd om hun onkunde en ervaren vaak negatieve, vernederende reacties op de vragen die ze stellen.

- (3) Het 'niet-begrijpen' van de maatschappij (onderwijs inclusief) maakt de toestand nog erger.
- (4) Gevolg is dat mensen zich verder terugtrekken in een eigen wereld. De vaardigheden die noodzakelijk zijn om adequaat met de buitenwereld te communiceren, worden niet verder ontwikkeld.

:: Besluit

Hoewel elke ouder andere waarden en normen hanteert, zijn de meeste mensen in essentie toch met hetzelfde bezig. **Iedereen streeft naar een goede toekomst voor zijn kinderen. Ook kansarme ouders.**

Armoede is een complexe materie. Vanuit onderwijs willen we de armoedecirkel helpen doorbreken. Kinderen met gelijke intellectuele mogelijkheden moeten, ongeacht de sociale of professionele achtergrond van de ouders, aan de eindmeet gelijk(waardige) resultaten kunnen behalen.

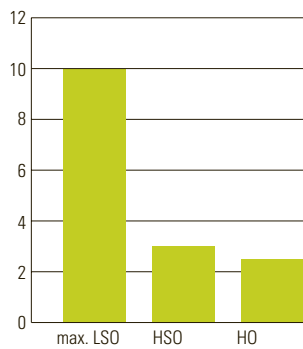
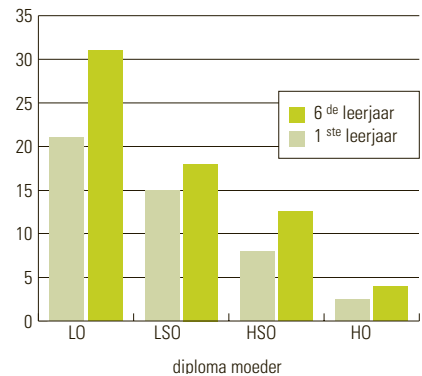
1.2 Gelijke onderwijskansen?

:: Enkele onderzoeksgegevens²

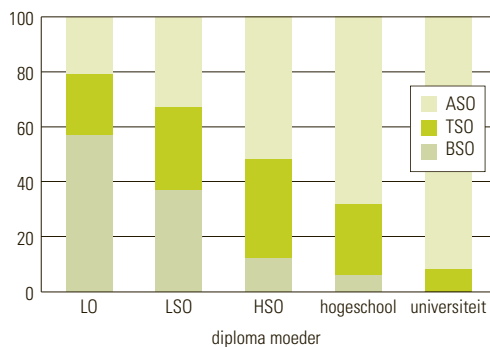
Het éne kind stapt de school binnen met een goed gevulde koffer: schooltaal OK, stimuli OK, begeleiding OK, materiële ondersteuning OK, sociale vaardigheden OK,...
Andere kinderen komen met een quasi lege koffer...

De sociale afkomst heeft een significante invloed op de kans op een succesvolle schoolcarrière van een leerling. De gevolgen van de socio- professionele status van vader en moeder laten zich al in de kleuterschool voelen. Vaak sturen ouders uit lagere sociale klassen hun kinderen op latere leeftijd naar school. In de derde kleuterklas hebben deze kinderen al veel meer kans op schoolse achterstand (tabel 1). ▶

²De gegevens staan in het "Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaamse onderwijs"; Steven Groenez e.a., 2003. Het is een studie die in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming werd uitgevoerd.

% Kinderen met achterstand in de 3^e kleuterklas³% Leerlingen met achterstand in 1^e & 6^e leerjaar³

Tussen het eerste en zesde jaar lopen steeds meer kinderen uit de kansarme gezinnen schoolse vertraging op (tabel 2). Dezelfde groep kinderen heeft in het secundair onderwijs veel meer kans om te blijven zitten of om in het beroeps- of technisch onderwijs te belanden.

% Studieoriëntatie in het secundair onderwijs³

:: Andere prioriteiten

Mensen die in armoede leven, staan in een zwakke positie. Het zijn mensen met minder ontplooiingsmogelijkheden en minder keuzemogelijkheden. Een gezin wordt met weinig middelen draaiende gehouden. Dagelijks proberen zij het hoofd boven water te houden.

De hiërarchie van de behoeften zoals Maslov⁴ die formuleert, verklaart waarom de accenten die deze gezinnen leggen, vaak sterk afwijken van die van gezinnen uit de middenklasse.

³ LO: lager onderwijs, LSO: lager secundair onderwijs, HSO: hoger secundair onderwijs, HO: hoger onderwijs.

Elke mens heeft de behoefte 'zichzelf te realiseren' d.w.z. zichzelf maximaal te ontplooiën. Maar dat is pas mogelijk als aan de onderliggende basisbehoeften werd voldaan. De basisbehoeften zijn bij arme gezinnen vaak onvolledig ingevuld.

De school staat in een sterkere positie: leerkrachten behoren immers overwegend tot de 'dominante middenklasse-cultuur'. Zij hebben hun idee over hoe een goed gezin functioneert, over wat goed is voor kinderen, over het belang van onderwijs ... Bij velen werd sociale rechtvaardigheid, een sterke arbeidsethos, sparen voor later, het belang van een diploma, ... als het ware ingebakken. Iedereen neemt een stukje levensgeschiedenis mee. Familie en milieu, vrienden, hobby's, eigen zekerheden en levensvisie spelen een belangrijke rol in de manier waarop men voor de klas staat.

In de lerarenopleiding leer je vanuit een bepaald mensbeeld hoe je problemen best benadert en welke oplossingen mogelijk zijn. De invalshoek van wie niet tot de middenklasse behoort, komt veel minder aan bod.

De prioriteiten en de invalshoeken van de school zijn duidelijk helemaal anders dan die van gezinnen die in armoede leven.

Als we op school geconfronteerd worden met de problemen van kinderen uit arme gezinnen, reiken we vaak oplossingen aan die passen in de context van het middenklasse-gezin. We zijn geneigd om hen het model van de eigen achtergrond op te dringen. Onbewust zet men zich in om deze door te geven aan families en kinderen uit een andere klasse of cultuur. ▶

⁴ Behoeftentheorie van Maslov, 1954

De neiging is groot om steeds te adviseren en in hun plaats oplossingen te bedenken. Vaak zijn de adviezen onuitvoerbaar binnen hun gezinssituatie. Wij vergeten dat mensen die in armoede leven zelf ook over capaciteiten, verantwoordelijkheid en innerlijke kracht beschikken.

:: Korte-vs. langetermijndenken

Onderwijs en opleiding zijn vanuit economisch oogpunt een 'investering in menselijk kapitaal'. Deze investering kost echter veel geld aan ouders : boeken, vervoer, inschrijvingsgeld, uitstappen, ... Ook de investering van de overheid is enorm: zij draagt de kosten voor gebouwen, personeel en de werkingsmiddelen van de school.

Op langere termijn werpt deze investering haar vruchten af. Een goede opleiding leidt naar een betere job, een hoger inkomen, minder kans op werkloosheid, een grotere koopkracht, ... Ook de overheid en de bedrijven hebben hier baat bij: zij kunnen over hoger opgeleide arbeidskrachten beschikken.

De problemen van gezinnen die in armoede leven moeten echter op korte termijn worden opgelost: facturen, huishuur, doktersbezoek, deurwaarder,... Dat staat haaks op de positieve effecten van een langdurige scholing. Het opvolgen van resultaten, nakomen van afspraken en verwachtingen, investeren in schoolmateriaal, de school-contacten, is daarom geen financiële prioriteit. 'Brood op de plank' is het motto! (zie opnieuw de behoeftenpiramide van Maslov).

Voor ouders met een bescheiden inkomen is het duur om kinderen school te laten lopen. Voor ouders die in armoede leven is het onderwijs quasi onbetaalbaar. Dat is moeilijk in overeenstemming te brengen met artikel 17, §3 van de Belgische grondwet. Dat artikel stelt dat de toegang tot het leerplichtonderwijs gratis moet zijn. Ook het Kinderrechtenverdrag is duidelijk: 'De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op onderwijs, en teneinde dit recht geleidelijk en op basis van gelijke kansen te verwezenlijken, verbinden zij zich er met name toe primair onderwijs verplicht te stellen en voor iedereen gratis beschikbaar te stellen; ...'

In dit licht is de evolutie van de schoolkosten ten laste van de ouders moeilijk te aanvaarden: tussen 1989 en 1999 stelden onderzoekers van het H.I.V.A.⁵ een effectieve stijging van de kostprijs voor de ouders met 60 à 70 % vast.

Het financieel 'niet mee kunnen' op school is een bron van heel wat spanningen tussen ouders en school. Als leerlingen niet buiten deze problematiek worden gehouden, heeft dit eveneens een belangrijke invloed op hun welbevinden. Kinderen kunnen nooit verantwoordelijk worden gesteld voor moeilijkheden met betalingen. Ze moeten buiten deze problematiek worden gehouden.

Binnen de huidige marges van de schoolfinanciering zijn schoolkosten ten laste van de ouders niet te vermijden. Toch kunnen scholen werk maken van een sociaal financieel beleid. Het opzet van dit beleid moet steeds zijn dat ouders zo weinig mogelijk in een uitzonderingspositie worden geplaatst. Scholen moeten zich engageren om voortdurend en kritisch de aangerekende schoolkosten in de gaten te houden. De code (zie hoofdstuk6) is daarbij een goede leidraad. ■

⁵Hoger Instituut Voor De Arbeid, KULeuven

2 Jouw school onder de loep

Hoe gaat jouw schoolteam om met kansarmoede?

Om dit te onderzoeken, kan je gebruik maken van de bijgevoegde vragenlijst. De vragen werden opgesteld vanuit de concrete onderwijspraktijk. Er is een versie voor de basisschool en voor de secundaire school.

*Hoe je de checklist ook gebruikt, streefdoel is steeds een betere positie voor alle (kansarme) leerlingen. De checklist kan hiervoor een inspiratiebron zijn. Deze vragenlijst vormt de basis voor een gesprek binnen het schoolteam over de aanpak van kansarmoede op school. Uit dit debat zullen nieuwe initiatieven ontstaan om de situatie van deze kansarme kinderen te verbeteren. In het hoofdstuk "gelijke kansen voor iedereen? Tips!" vind je ideeën om dit thema verder uit te diepen. Het team **'kansen in onderwijs'** kan dit proces begeleiden als u dit wenst. ▶*

Gebruik van de vragenlijst

Schrijf telkens '1' bij het overeenstemmende antwoord (belangrijk voor elektronische verwerking).

Om te antwoorden heb je de keuze uit : onvoldoende – matig – goed – zeer goed. We stellen twee werkwijzen voor om aan de slag te gaan. Andere formules zijn ook mogelijk.

Werkwijze 1

- 1** Iedereen vult de lijst individueel in : 'Hoe denk je als schoolteam voor elk item te scoren?'
(Belangrijk: de ingevulde checklist is anoniem)
- 2** Vervolgens worden de resultaten in groep(jes) besproken, waarbij gestreefd wordt naar een consensus.
- 3** Tenslotte wordt onderzocht welke verbeteringen op klas- en schoolniveau nodig zijn om zwakkere scores te verhogen. Er worden prioriteiten gedefinieerd.

Werkwijze 2

- 1** Iedereen vult de lijst individueel in : 'Hoe denk je als schoolteam voor elk item te scoren?'
- 2** De ingevulde (anonieme) checklists worden verzameld.
- 3** Daarna worden de scores verwerkt.
Hiervoor zijn 2 mogelijkheden :
 - a** De gegevens worden verwerkt door middel van het bijgevoegde excel-programma. De resultaten worden afgedrukt, gekopieerd en bezorgd aan alle teamleden. of
 - b** de resultaten worden op een grote flap geturfd.
Beide mogelijkheden vergen een korte pauze.
- 4** De resultaten worden besproken. Geeft de checklist een realistisch beeld over de aanpak van de problematiek op school?
- 5** Tenslotte wordt onderzocht welke verbeteringen op klas- en schoolniveau haalbaar zijn om zwakkere scores te verhogen. Er worden prioriteiten gedefinieerd. ■

kleuterschool

 lagere school

 onvoldoende
 matig
 goed
 zeer goed

1 RELATIE SCHOOL - LEERLINGEN					
1.1 <i>Zorgbrede school</i>	A	Leerkrachten kennen de familiale situatie van alle leerlingen van de klas.			
	B	Leerkrachten houden rekening met de familiale situatie wanneer leerlingen moeten zorgen voor taken/lessen/materiaal.			
	C	Leerlingen kunnen na schooltijd gebruik maken van computer en internet om taken en lessen in orde te brengen.			
	D	Leerlingen kunnen na schooltijd gebruik maken van de bibliotheek om taken en lessen in orde te brengen.			
	E	Leerkrachten volgden gedurende de twee voorbije schooljaren navorming over de kansarmoedeproblematiek.			
1.2 <i>Netwerken</i>	A	De school werkt aan een actief pestpreventiebeleid.			
	B	Leerkrachten creëren in de klas ruimte voor hechte vriendschapsrelaties.			
1.3 <i>Pedagogisch-didactisch</i>	A	Leerkrachten gebruiken in de klas coöperatieve werkvormen. ⁶			
	B	Leerkrachten gebruiken werkvormen die de status / sociale positie van de leerlingen in de klas verbeteren.			
	C	Leerkrachten passen lesinhouden en activiteiten aan de achtergrond van de leerlingen aan.			
	D	De relatie leerkracht - leerlingen gebeurt vanuit een ondersteunende houding (coach : aanmoedigen, positief bevestigen, vertrouwen in talenten,...)			
TOTAAL RELATIE SCHOOL - LLN (%)					

2 RELATIE SCHOOL - OUDERS					
2.1 <i>Persoonlijke contacten</i>	A	Leerkrachten zijn gemakkelijk aanspreekbaar voor de ouders.			
	B	De directeur is gemakkelijk aanspreekbaar voor de ouders.			
	C	De school neemt aanmoedigende initiatieven om de aanwezigheid van ouders op oudercontacten te verhogen.			
	D	Ook de ouders van geplaatste kinderen worden betrokken bij het schoolgebeuren (behalve als er andere juridische afspraken zijn).			
2.2 <i>Schriftelijke communicatie</i>	A	Schriftelijke communicatie wordt gescreend op leesbaarheid voor minder geletterde ouders.			
	B	Het schoolreglement is een duidelijk en leesbaar document voor alle ouders, ook minder geletterde ouders.			
	C	Het schriftelijk commentaar in rapporten vertrekt steeds vanuit een positieve invalshoek.			
2.3 <i>Participatie</i>	A	De oudervereniging neemt concrete initiatieven om kansarme ouders te betrekken.			
	B	Leerkrachten en directeur nodigen ouders persoonlijk uit om deel te nemen aan naschoolse activiteiten.			
	C	Leerkrachten vragen ook kansarme ouders om uitstappen en activiteiten met de kinderen te begeleiden.			
TOTAAL RELATIE SCHOOL - OUDERS (%)					

⁶ een onderwijsleersituatie waarin de leerlingen in kleine groepjes op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak met een gezamenlijk doel.

onvoldoende
matig
goed
zeer goed

3 SCHOOLKOSTEN OUDERS						
3.1 Schoolbeleid	A	De code 'kansen in onderwijs' werd door het team besproken.				
	B	Deze code werd gedeeltelijk of geheel opgenomen in het schoolreglement.				
	C	De jaarlijkse kostprijs voor de ouders wordt in het begin van het schooljaar meegedeeld en strikt nageleefd.				
	D	Er is een duidelijk engagement van het schoolteam om de school betaalbaar te houden voor alle ouders.				
3.2 Inning	A	Elke schoolrekening vermeldt wat de ouders kunnen doen als er betalingsproblemen opduiken.				
	B	Ouders kennen de mogelijkheid voor spreiding van schoolkosten.				
	C	De schoolrekening is helder opgesteld.				
	D	De schoolrekening vermeldt voldoende details.				
3.3 Samenstelling	A	De school stelt materiaal, dat vroeger door de ouders werd aangekocht, gratis ter beschikking.				
	B	Het schoolteam houdt er rekening mee dat de kinderen uit arme gezinnen veel minder mogelijkheden hebben om wafels, vlaaien, postkaarten,... te verkopen. De nadruk ligt niet op individuele verkoopresultaten.				
	C	Er wordt ondubbelzinnig onderscheid gemaakt tussen verplichte en vrijblijvende schoolkosten.				
3.4 Probleem-situaties	A	Leerlingen worden nooit betrokken bij problemen i.v.m. onbetaalde schoolrekeningen.				
	B	In geval van betalingsproblemen worden het sociaal fonds van de Stad Antwerpen of andere middelen aangesproken.				
	C	Het afleveren van het rapport, documenten i.v.m. studiebeurs e.d. hangt nooit af van het al dan niet betalen van schoolrekeningen.				
TOTAAL SCHOOLKOSTEN OUDERS (%)						

onvoldoende
 matig
 goed
 zeer goed

1 RELATIE SCHOOL - LEERLINGEN					
1.1 Zorgbrede school	A	Leerkrachten kennen de familiale situatie van alle leerlingen van de klas			
	B	Leerkrachten houden rekening met de familiale situatie wanneer leerlingen moeten zorgen voor taken/lessen/materiaal.			
	C	Leerlingen kunnen na schooltijd in de school gebruik maken van computer en internet om taken en lessen in orde te brengen.			
	D	Leerlingen kunnen na schooltijd in de school gebruik maken van de bibliotheek om taken en lessen in orde te brengen.			
	E	Leerkrachten volgden gedurende de twee voorbije schooljaren navorming over de kansarmoedeproblematiek.			
1.2 Netwerken	A	De school werkt aan een actief pestpreventiebeleid.			
	B	Leerkrachten creëren in de klas ruimte voor hechte vriendschapsrelaties.			
1.3 Pedagogisch-didactisch	A	Leerkrachten gebruiken in de klas coöperatieve werkvormen. ¹			
	B	Leerkrachten gebruiken werkvormen die de status / sociale positie van de leerlingen in de klas verbeteren.			
	C	Leerkrachten passen lesinhouden en activiteiten aan de achtergrond van de leerlingen aan.			
	D	De relatie leerkracht - leerlingen gebeurt vanuit een ondersteunende houding (coach : aanmoedigen, positief bevestigen, vertrouwen in talenten,...)			
TOTAAL RELATIE SCHOOL - LLN (%)					

2 RELATIE SCHOOL - OUDERS					
2.1 Persoonlijke contacten	A	Leerkrachten zijn gemakkelijk aanspreekbaar voor de ouders.			
	B	De directeur is gemakkelijk aanspreekbaar voor de ouders.			
	C	De school neemt aanmoedigende initiatieven om de aanwezigheid van ouders op oudercontacten te verhogen.			
	D	Ook de ouders van geplaatste kinderen worden betrokken bij het schoolgebeuren (behalve bij andere juridische afspraken).			
2.2 Schriftelijke communicatie	A	Schriftelijke communicatie wordt gescreend op leesbaarheid voor minder geletterde ouders.			
	B	Het schoolreglement is een duidelijk en leesbaar document voor alle ouders, ook minder geletterde ouders.			
	C	Het schriftelijk commentaar in rapporten vertrekt steeds vanuit een positieve invalshoek.			
TOTAAL RELATIE SCHOOL - OUDERS (%)					

⁶ een onderwijsleersituatie waarin de leerlingen in kleine groepjes op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak met een gezamenlijk doel.

onvoldoende
matig
goed
zeer goed

3 SCHOOLKOSTEN OUDERS						
3.1 Schoolbeleid	A	De code 'kansen in onderwijs' werd door het team besproken.				
	B	Deze code werd gedeeltelijk of geheel opgenomen in het schoolreglement.				
	C	De jaarlijkse kostprijs voor de ouders wordt in het begin van het schooljaar meegedeeld en strikt nageleefd.				
	D	Er is een duidelijk engagement van het schoolteam om de school betaalbaar te houden voor alle ouders.				
3.2 Inning	A	Elke schoolrekening vermeldt wat de ouders kunnen doen als betalingsproblemen opduiken.				
	B	Ouders kennen de mogelijkheid voor spreiding van schoolkosten.				
	C	De schoolrekening is helder opgesteld.				
	D	De schoolrekening vermeldt voldoende details.				
3.3 Samenstelling	A	De school stelt materiaal, dat vroeger door de ouders werd aangekocht, gratis ter beschikking.				
	B	Het schoolteam houdt er rekening mee dat de kinderen uit arme gezinnen veel minder mogelijkheden hebben om wafels, vlaaien, postkaarten,... te verkopen. De nadruk ligt niet op individuele verkoopresultaten.				
	C	Er wordt ondubbelzinnig onderscheid gemaakt tussen verplichte en vrijblijvende schoolkosten.				
3.4 Probleem-situaties	A	Leerlingen worden nooit betrokken bij problemen i.v.m. onbetaalde schoolrekeningen.				
	B	In geval van betalingsproblemen worden het sociaal fonds van de Stad Antwerpen of andere middelen aangesproken.				
	C	Het afleveren van het rapport, documenten i.v.m. studiebeurs e.d. hangt nooit af van het al dan niet betalen van schoolrekeningen.				
TOTAAL SCHOOLKOSTEN OUDERS (%)						

3 Gelijke kansen voor iedereen: tips!

Hoewel 'ongelijke kansen' vooral hun wortels hebben buiten de school, kan onderwijs enigszins compenserend optreden. Het GOK-decreet en de zorgcoördinatoren scheppen mogelijkheden om daaraan te werken.

*Dit hoofdstuk verzamelt suggesties om de gevolgen van armoede voor leerlingen op school te beperken. Het gaat echter vaak om houdingen en maatregelen die **alle** leerlingen ten goede komen.*

Volgende thema's komen aan bod:

- Het intakegesprek
- Relatie met de leerling
- Relatie met de ouders
- Schoolkosten beperken

Het warm water hebben we niet opnieuw uitgevonden: de tips zijn verzameld uit verschillende publicaties (zie hoofdstuk 6), gesprekken met leerkrachten, directies, verenigingen waar armen het woord nemen en ouders...

Deze lijst is slechts indicatief. Deze tips kunnen de school op weg helpen, hopelijk heeft het schoolteam zelf nog een boel ideeën in petto!

De citaten zijn van ouders die in armoede leven. ►

Het intakegesprek

“Bij inschrijving heeft men een schoolreglement voorgelezen... maar naar ons huishoudelijk reglement heeft men niet gevraagd. Maar zo simpel is dat allemaal niet.”

Een inschrijvingsgesprek is meer dan een formaliteit. Het is vaak het eerste contact van ouders en leerling met de school en een eerste indruk is belangrijk.

Voor kansarme gezinnen is de drempel naar de school hoog. Het valt kansarme ouders moeilijk om over hun situatie te spreken. De sfeer waarin een intakegesprek verloopt is daarom belangrijk.

Het intakegesprek biedt het schoolteam de mogelijkheid om de achtergrond en thuissituatie van de leerling in te schatten. Door een goed beheer van deze informatie (leerlingvolgsysteem) voorkom je dat de ouders telkens opnieuw hun verhaal moeten doen.

Behalve de strikt administratieve vragen kunnen enkele vragen i.v.m. **de mogelijkheden van de ouders** worden toegevoegd aan de inschrijvingsprocedure.

Enkele suggesties (niet limitatief) :

- Vraag de ouders of je een beroep op hen kan doen voor vertalingen.
- Kunnen zij sportactiviteiten op school mee begeleiden?
- Zijn ze bereid om schooluitstappen mee te begeleiden?
- Vraag de ouders of ze bereid zijn om mee te werken op een klusdag. Vraag hen voor welke klussen er ev. een beroep op hen mag gedaan worden.
- Kunnen de ouders inspringen bij de organisatie van feesten op school? Willen ouders in de klas komen spreken over hun beroep of hobby?
- Welke talenten heeft de leerling?
- Wat doet de leerling in zijn vrije tijd?
- Kan de school gebruik maken van professionele contacten (stageplaatsen, werkaanbiedingen, sponsoring,...) van de ouders?
- Zijn de ouders bereid om mee te werken aan en na te denken over de school in de oudervereniging?
- Herhaal deze vragen aan de ouders in de loop van het schooljaar.

Vanuit dergelijke vragen is het makkelijker om later ouders aan te spreken en te vragen om mee te werken aan een activiteit.

Relatie met de leerling

:: Zorgbrede school

“ Ze spreken op school van de Ardennen, de zee, over pretparken,... alsof wij daar allemaal al geweest zijn.”

- Probeer voor leerlingen uit een kansarme omgeving problemen met documentatie, computer, opzoekwerk,... op school op te lossen.
- Verwacht niet dat alle leerlingen thuis over een computer, documentatie, illustraties,... beschikken. Bibliotheekbezoek is in sommige gezinnen moeilijk haalbaar.
- Hou rekening met de leefomstandigheden van de leerlingen: een opstel over de vakantie, interviews met ouders over de beroepsactiviteit, klasgesprek over wonen,... Zorg dat pijnlijke situaties worden vermeden.
- Besteed evenveel aandacht en waardering aan een vakantie in het park of een speelplein als aan een exotische trip.

:: Netwerken

“Pannenkoeken bakken voor een verjaardagsfeest kost niet veel geld. Maar van de tien kinderen kwamen er misschien maar drie. En dan voelt ge het verdriet met uw kinderen mee.”

- Werk aan hechte vriendschapsbanden in de klas. Dat is erg belangrijk voor kinderen uit geïsoleerde gezinnen.
- Moedig contact na schooltijd aan tussen leerlingen die in dezelfde buurt wonen.
- Promoot buurtgebonden acties van organisaties. Deelnemen draagt bij tot een versteviging van het sociale weefsel.
- Heb oog voor pestgedrag. Kinderen uit kansarme middens zijn vaak het slachtoffer. Een pestpreventieplan op klas- en schoolniveau is vaak geen overbodige luxe.
- Sommige leerlingen kunnen op school een vertrouwenspersoon gebruiken.

:: Pedagogisch-didactisch handelen

“Met ons mama hebben ze het lastig op school en daarom vinden ze mij ook een ambetanterik.”

- Iedere leerling is een individu, veralgemeen dus niet.
- Probeer geen moeilijke leerlingen te zien, maar leerlingen die het moeilijk hebben.
- Een leerling is niet verantwoordelijk voor de leefomstandigheden / keuzes / houding van zijn ouders.
- Geloof in positieve evoluties, begrip brengt meer op dan afkeuring! Elke leerling is gevoelig voor genegenheid, begrip en respect. ▶

- Laat leerlingen zich altijd welkom voelen. Dat is de beste basis om aan het probleem te werken.
- Leerlingen kijken op naar hun ouders, zij verwachten van de school hetzelfde.
- Leerlingen die dikwijls te laat komen wekken ergernis op, probeer dat gevoel t.o.v. die kinderen niet te laten domineren.
- Licht bij veelvuldige afwezigheden de ouders in over de gevolgen: achterstand met leerstof, vervelend voor de leerling, de klasgenoten, de leerkracht... Dat heeft waarschijnlijk meer effect dan een repressief optreden.
- Durf ook de hand in eigen boezem te steken: een kritische reflectie rond leerinhoud, didactiek, klassfeer, aandacht voor het individu, positie van de leerling in de groep,...
- Bewijs voortdurend dat je de sociale, culturele en etnische mix in je klas tof vindt.
- Elk kind heeft talenten. Probeer talenten zoveel mogelijk aan te boren.

Relatie ouders

:: Persoonlijke contacten

“De leerkracht van onze Benny is wel lief, maar ik versta nooit wat hij zegt. Hij spreekt nogal geleerd.”

- Aandacht hebben voor positieve dingen.
- Respecteer de privacy van een gezin ongeacht hoe ‘vreemd’ en ‘anders’ dat gezin in jouw ogen is.
- De vertrouwensrelatie met een gezin mag nooit worden geschonden.
- Kansarme ouders zijn vaak onder de indruk van de omstandigheden (directeur, bureau, grote gebouwen,...). Soms hebben ze zichzelf moeten overwinnen om tot in de school te komen. De inhoud van een gesprek dringt soms niet ten volle door.
- Vermijd het moeilijke jargon dat soms in het onderwijs wordt gebruikt.
- Mondelinge informatie wordt enorm geapprecieerd door de doelgroep.
- De schoolpoort is een goede plaats om informeel contact te hebben met ouders. Moeilijkere gesprekken zullen daardoor op andere momenten makkelijker verlopen.
- Het moment van inschrijving is erg belangrijk. Het team moet goed voorbereid zijn op deze taak.
- Beschouw de ouders als vakkundige opvoeders, ook als je dat anders ervaart.
- Geef duidelijk aan wanneer directeur en leerkrachten bereikbaar zijn voor de ouders.
- Combineer ouderavonden e.d. met bv. een video over de kinderen, een tentoonstelling met werk van de leerlingen,... er zullen meer ouders opdagen.

- Ouders blijven de eerste opvoeders van de kinderen. Ook als hulpverleners een deel van de zorg hebben overgenomen, moeten ze steeds betrokken worden bij besprekingen en beslissingen.
- Vertrek bij probleemsituaties zo mogelijk vanuit oplossingen die de ouders zelf aanbrenge. Ouders moeten het zelf echt wel als een realistische oplossing bekijken.
- Coach jonge leerkrachten bij moeilijke gesprekken/contacten: zoek een ervaren collega die hen kan bijstaan.
- Een aanpassing van het uur, opvang voor de kinderen,... kan misschien meer mensen naar het oudercontact brengen.
- Een warme/originele/aanmoedigende uitnodiging kan daar eveneens toe bijdragen.
- Een mondelinge toelichting bij brieven en reglementen is dikwijls erg verhelderend voor deze ouders: het moedigt het correct naleven ervan aan...
- Toets bij de ouders of ze de achtergrond van een reglement of afspraak begrijpen. Ook dat stimuleert hen de regels te respecteren.

:: Schriftelijke communicatie

“Wij zijn niet zo geletterd en elke keer aan de burens gaan vragen doen wij niet graag.”

- Niet alle ouders zijn even vertrouwd met de geschreven taal. Zij leunen veel meer aan bij de mondelinge traditie.
- Kansarmen verkiezen concrete, bondige, nuttige informatie.
- Vermijd het moeilijke jargon dat soms in het onderwijs wordt gebruikt.
- Voorzichtig met humor en beeldspraak; dat wordt vaak niet begrepen.
- Niet reageren is niet altijd een uiting van desinteresse van de ouders. Sommige ouders kunnen de informatie moeilijk verwerken.
- Bespreek met de leerlingen waarover mededelingen gaan en wat er van de ouders wordt verwacht. Zo kunnen zij de brief thuis mondeling toelichten.
- Gebruik een duidelijke lay-out die steeds terugkomt. Probeer de informatie puntsgewijs mee te delen: data, doel, ev. kosten,...
- Gebruik in uitnodigingen, nota's, rapporten,... een eenvoudige taal.
- Als veel ouders moeite hebben met de 'briefwisseling' kan een 'kleurencode' het probleem verkleinen. Bv. groen voor uitstappen, blauw voor vrije dagen e.d., geel als er materiaal moet worden meegebracht.
- Het gebruik van enkele pictogrammen kan het voorgaande aanvullen.
- Herinner ouders aan vrije dagen, schoolfeesten, oudercontacten,... d.m.v. een kort eenvoudig briefje vlak voor de activiteit.
- Bezorg de ouders begin september een map met logo van de school om belangrijke papieren van de school te bewaren.
- Trek de aandacht met een in het oog springende titel.
- Schoolreglement en informatiebrochure kunnen worden aangevuld met een blad met de vereenvoudigde weergave van de belangrijkste punten.
- Kansarmen hebben een voorkeur voor persoonlijke contacten, het ►

vergemakkelijkt het begrijpen van de boodschap. Een persoonlijke aanspreking motiveert om de informatie nader te bekijken.

- Een onthaalleerkracht kan aan de schoolpoort / in een onthaalokaal de brieven verduidelijken. Mondelinge informatie geniet de absolute voorkeur.
- Een uithangbord met duidelijke beknopte informatie zal ouders helpen beter op de hoogte te zijn.
- Sommige ouders hebben de schrijfkunst nauwelijks onder de knie. Een schriftelijk antwoord, een heen- en weerschriftje,... wordt dan moeilijk.

:: C.Participatie

“Als ik naar de school ga, doe ik mijn best om er tiptop uit te zien. Ik drink eens ne goeie Trappist om de moed er in te houden.”

- Alle ouders zijn geïnteresseerd in hun kind op school. Probeer dat steeds als uitgangspunt te nemen.
- Ouders uit de doelgroep hebben vaak negatieve onderwijservaringen. Betrokkenheid opbouwen is daarom een proces dat slechts langzaam resultaten oplevert.
- Overtuig ouders dat de school hen nodig heeft om een gezond schoolklimaat te scheppen.
- Zoek mogelijkheden om alle ouders inspraak te geven in het schoolgebeuren. Geef ouders de ruimte om mee te denken over de school.
- Bespreek met kansarme ouders of ze brieven, het tijdschriftje, mededelingen,... duidelijk vinden. Vraag hen suggesties.
- Draag er mee zorg voor dat alle ouders zich thuis voelen in ouderverenigingen e.d. Laat hen deelnemen aan de ouderwerking op basis van hun talenten en interesses.
- Een persoonlijke uitnodiging heeft meer effect dan een standaardbrief. Een korte persoonlijke nota doet soms wonderen.
- Laat ook ouders uit de doelgroep mee een uitstap begeleiden. Spreek hen persoonlijk aan, want spontaan durven ze dat niet aanbieden.
- Fotografeer regelmatig ‘klas- en schoolgebeurtenissen’ en stel de foto’s tentoon. Ook videobeelden spreken de mensen sterk aan.
- Ouders moeten zich echt welkom voelen op school: een uitnodigend bordje aan de schoolpoort, een aangenaam hoekje om mensen te ontvangen,...
- Maak in het team duidelijke afspraken over wie welke informatie aan de ouders bezorgt.
- Respecteer andere normen en waarden. Ze zijn ook gegroeid vanuit een voorgeschiedenis, een traditie, een opvoeding.

Schoolkosten

“Het is iedere maand opnieuw puzzelen en kiezen wat we zullen betalen... huur, gas, elektriciteit,... en hopelijk worden ze deze maand niet ziek. En de schoolrekening schiet dan meestal over.”

:: Schoolbeleid

- Bewaak met zorg wat financieel van ouders wordt gevraagd.
- Hou in het achterhoofd dat onderwijs voor sommige ouders echt heel duur is.
- Is er op school een vertrouwenspersoon om ‘geldkwesties’ te bespreken?
- Vermeld op elke brief i.v.m. geld wat ouders moeten doen als problemen met de betaling opduiken.
- Sommige kinderen hebben slechts weinig mogelijkheden om zich te laten sponsoren of om vlaaien e.d. te verkopen. Leg niet de nadruk op individuele verkoopresultaten.
- Zoek mogelijkheden om als school kostenbesparend te werken en investeer de middelen die vrijkomen in de kosten waarvoor de ouders normaliter worden aangesproken (bv. didactische uitstap, materiaal,...)
- Licht de ouders in over de tussenkomsten die bv. de ziekenfondsen doen voor meerdaagse uitstappen.

:: Inning van de schoolrekening

“Ze zeggen dat geld moet rollen. Maar bij ons ligt het meestal plat.”

- Bankoverschrijvingen zijn voor sommige ouders vreemd terrein. Voorzie de mogelijkheid om cash te betalen.
- Meerdere kleine schoolrekeningen zijn makkelijker betaalbaar dan één grote rekening.
- Hou bij betalingen rekening met het tijdstip waarop uitkeringen en vervangingsinkomens worden gestort.

:: Samenstelling van de schoolrekening

“Wij moeten in september van alles kopen voor de school maar het gerief van den Aldi of de Krak is niet goed genoeg. Ze weten niet wat dat kost zeker!”

- Klasfoto’s kunnen ook in eigen beheer worden genomen.
- Zoek goedkope oplossingen voor schooluniform e.d. Voor sommige ouders zijn gespecialiseerde winkels onbetaalbaar.
- Een tweedehandsverkoop kan een oplossing betekenen.
- Ouders kopen liever iets tegen een heel lage prijs dan dat ze iets gratis krijgen.
- Rafter en opvang is niet altijd overbodige ‘luxe’ voor arme gezinnen. ►

Zij hebben het vaak ook druk (minder georganiseerd, raadplegen sociale diensten, op zoek naar koopjes, geen wagen,...)

- Maak het mogelijk dat kinderen ook zelf drankjes meebrengen (zie advies Commissie Zorgvuldig Bestuur—CZBN/GZ/2002/6)

:: D.Probleemsituaties

“ik spreek thuis niet meer over ‘centen meebrengen’, ons mama wordt dan boos en triestig. Ons mama zegt dan: ‘Wij hebben geen geld om naar theater te gaan, op school moet ge leren.’”

- Dring kinderen nooit de rol van ‘schuldeiser’ t.o.v. de ouders op.
- Vermijd boze telefoons, rode nota’s in schoolagenda’s, opmerkingen over geldkwesties,...
- Kinderen zijn niet verantwoordelijk voor het ‘doen en laten’ van hun ouders.
- Bekijk financiële problemen ook in het licht van de familiale situatie, niet enkel in de schoolcontext.
- Behandel financiële problemen met zo groot mogelijke discretie.
- Maak indien nodig gebruik van het fonds van de Stad Antwerpen. Help mensen een beroep te doen op de financiële ondersteuning van het ziekenfonds bij bos- en zeeklassen.
- Raad mensen met een leefloon aan om voor speciale uitgaven hulp te vragen bij het OCMW. Neem samen met hen contact op met de sociaal assistent van de betrokkene. ■

4 Schoolkostenberekening

Gratis onderwijs is tot op heden een mythe. Scholen beschikken nu eenmaal niet over de middelen om kosteloos onderwijs te organiseren. Uit berekeningen van het H.I.V.A. blijkt dat voor de realisatie van kosteloos leerplichtonderwijs 550 miljoen euro op de onderwijsbegroting zou moeten worden gevonden. Een massa geld maar wie weet, ooit,... tenslotte engageerde dit land zich tot het organiseren van kosteloos onderwijs.

Schoolteams die de kostprijs van een schooljaar berekenen, verplichten zichzelf om stil te staan bij de boeken, activiteiten, materiaal e.d. die door ouders moeten worden aangekocht. Dit mag echter nooit raken aan de kwaliteit van het onderwijs. ►

Decretale bepalingen

Sinds 1 september '02 moet elke basis- en secundaire school aan de ouders kunnen voorleggen welke bijdrage zij gedurende het daarop volgende schooljaar zullen moeten betalen.

a. basisonderwijs

Artikel 27 van het decreet basisonderwijs bepaalt nu dat gefinancierde of gesubsidieerde kleuter-, lagere of basisscholen geen direct of indirect inschrijvingsgeld kunnen vragen. Zij kunnen evenmin bijdragen vragen voor onderwijsgebonden kosten die noodzakelijk zijn om een eindterm te bereiken of om een ontwikkelingsdoel na te streven.

- De zaken waarvoor een bijdrage mag gevraagd worden, maken voortaan het voorwerp uit van overleg binnen de schoolraad/participatieraad en worden via het schoolreglement aan de ouders kenbaar gemaakt.
- Aan het schoolreglement wordt een lijst toegevoegd van de verschillende categorieën kosten waarvoor een bijdrage kan gevraagd worden en die een raming van het maximale bedrag per categorie bevat.
Op basis van de gegevens in het schoolreglement, kunnen de ouders een inschatting maken van de grootte van de jaarlijkse bijdragen die kunnen gevraagd worden. Het feit dat de bijdrageregeling op een transparante manier kenbaar gemaakt wordt aan de ouders moet voorkomen dat ouders in de loop van het schooljaar voor onaangename verrassingen komen te staan. Deze werkwijze zal tot gevolg hebben dat scholen in de loop van het schooljaar met minder problemen inzake betalingen geconfronteerd worden.
- De bijdragelijst wordt aangepast telkens wanneer zich fundamentele wijzigingen voordoen.
- Elke school werkt, mits overleg in de schoolraad / participatieraad, een gedifferentieerde regeling uit voor minder begoede ouders. Deze afwijking op de bijdrageregeling wordt eveneens opgenomen in het schoolreglement.

(Bao/2002/1 van 08/02/20002)

b. secundair onderwijs

In het secundair onderwijs bestaat er dus geen absolute kosteloosheid. Voor bepaalde onderwijsactiviteiten en voor didactisch materiaal mogen aan ouders en meerderjarige leerlingen bepaalde kosten worden doorgerekend. Het is evident dat het om effectieve, aantoonbare en verantwoordbare kosten moet gaan die in evenwichtige verhouding staan tot de eigenheid en de doelgroep van het secundair onderwijs.

De kostenproblematiek komt alsmaar meer in de actualiteit. Daarom bepaalt het decreet dat vanaf het schooljaar 2002-2003 aan twee bijkomende voorwaarden moet worden voldaan.

- De lijst van de bijdragen die aan ouders en meerderjarige leerlingen worden gevraagd evenals de afwijkingen op deze bijdrageregeling kunnen pas door de inrichtende macht worden vastgelegd na overleg binnen de schoolraad (gemeenschapsonderwijs) of participatieraad (gesubsidieerd onderwijs). Onder afwijkingen worden specifieke maatregelen of tegemoetkomingen verstaan voor financieel minder begoede gezinnen.
- De bijdrageregeling moet uiterlijk bij het begin van het schooljaar schriftelijk aan de belanghebbende worden meegedeeld. Het schoolreglement is hiervoor allicht het meest aangewezen instrument.

(SO 78 van 27/11/2001)

Handleiding bij de cd-rom

- Op de CD-rom vind je: een computerprogramma om de schoolkosten per klas te berekenen. Het programma op de CD-rom is een toepassing van excell '97 maar werkt perfect met recentere versies.
- We maken een onderscheid tussen:
 - een invulprogramma voor het basisonderwijs
 - een invulprogramma voor het secundair onderwijs

a Voorbereidend werk / suggesties

- Voor het team moet het heel duidelijk zijn waarom de kostprijs van een schooljaar wordt berekend. Het sociale aspect van deze maatregel moet voor iedereen duidelijk zijn.
- Er moet tijdig worden afgesproken welke handboeken worden aangeschaft, de reizen, de culturele activiteiten, theaterbezoek, offertes van busmaatschappijen,...
- Misschien is het noodzakelijk om de planning van het schooljaar vroeger dan gebruikelijk te laten gebeuren.
- De school kan per richting/graad/... in een begroting vastleggen wat en hoeveel er aan de ouders wordt gefactureerd. De visie van de school i.v.m. dit thema wordt concreet in een dergelijke begroting.
- De spreiding van activiteiten en aankopen over het schooljaar is belangrijk voor ouders.

b Praktische uitvoering

- Het rekenblad wordt naar de PC gekopieerd.
- Gegevens die gelden voor de hele school worden nu ingevoerd: refter, avondstudie, gymkledij, rapport, schoolagenda,...
- Daarna wordt een diskette per klas / klasgroep / ... gemaakt (of via het netwerk verspreid).
- De financiële gegevens per klasgroep worden gecentraliseerd bij bv. de klastitularissen of het secretariaat. Zij maken het overzicht van de schoolkosten die verbonden zijn aan de specifieke klasgroep.
- Het overzicht wordt afgedrukt. Bij inschrijvingen kunnen de ouders worden geïnformeerd over de te verwachten kosten.
- Het overzicht wordt toegevoegd als bijlage aan het schoolreglement. De ouders ontvangen enkel het financieel overzicht dat voor hen van toepassing is.

c Gebruiksaanwijzing

- Met behulp van de TAB-toets kan je alle grijze invulvakken bereiken. Je begint rechtsboven met het invullen van de klasgroep.
- Enkel de grijsgekleurde vakjes kunnen worden ingevuld. De andere vakken zijn op deze manier niet bereikbaar.
- Als het laatste vak is ingevuld, springt de cursor opnieuw op het eerste invulvakje.
- Wat niet gewijzigd kan worden, is onbereikbaar via de TAB-toets (zie verder).
- Totalen van de verplichte uitgaven worden automatisch berekend.

- Lege vakjes vormen geen probleem.
- Na invulling en controle, kan je het overzicht afdrukken.
- Als je het programma wenst aan te passen aan de specifieke situatie van de school, hef je de beveiliging op:
 - Extra – Beveiliging – Beveiliging blad opheffen
 - Vervolgens kun je alle vakjes bereiken en aanpassen, je kan rijen toevoegen of laten wegvallen,...
 - Tot slot kan je de beveiliging opnieuw instellen: Extra - Beveiliging - Blad beveiligen - OK
- In het invoerprogramma wordt onderscheid gemaakt tussen verplichte en facultatieve uitgaven:
 - De verplichte uitgaven⁸ zijn voor de ouders niet te vermijden en zijn met het schoollopen van de leerlingen verbonden.
 - Bij facultatieve uitgaven hebben de ouders de keuze. Zij zijn vrij op het aanbod van de school in te gaan. Bv. reizen in vakantieperiodes vallen onder deze rubriek.

⁸ Toezichten en studies worden opgenomen bij de verplichte kosten omdat ze voor veel mensen niet te vermijden zijn. De studie is voor sommige leerlingen de enige plaats om in rustige omstandigheden te werken.

5 De Code

Met het schoolteam op weg naar een code⁹: een engagement van de school

De code werd opgesteld op basis van de financiële problemen rond het schoolgaan. Deze werden gesignaleerd door ouders die in armoede leven. De onderwijsrapporten van Centrum Kauwenberg en Recht-Op¹⁰ bundelden heel wat knelpunten.

Een eerste versie van de code werd tijdens een studiedag¹¹ voorgesteld aan een ruime groep betrokkenen: leerkrachten en directeurs uit het basis- en secundair onderwijs, clb-medewerkers, organisaties uit de armoedesector, ouders,...

Rekening houdend met deze opmerkingen werd een definitieve versie van de code opgesteld. De tekst van de code werd op 12 december 2001 voorgelegd aan de Antwerpse Onderwijsraad. Dit netoverschrijdend overlegorgaan schaarde zich unaniem achter de inhoud van de code.

De code werd voorgesteld aan de Antwerpse scholen die basis- en secundair onderwijs organiseren. De code is een discussietekst voor het team: de code wordt zo verwerkt tot een schooleigen document dat wordt ondergebracht in het schoolwerkplan en in het schoolreglement.

De code wil het engagement van de scholen voor betaalbare schoolrekeningen aanmoedigen. Ze wil het aanbod in de scholen echter niet uithollen of verschraken. Integendeel, net voor deze leerlingen is een rijk pedagogisch aanbod belangrijk. Maar tegelijkertijd moeten scholen er rekening mee houden dat heel wat ouders problemen hebben met te hoge schoolrekeningen. ▶

⁹ Deze code is een aanpassing van het boekje 'Met het schoolteam op weg naar een code'.

¹⁰ Recht-op en Centrum Kauwenberg: Dit zijn Antwerpse verenigingen waar armen het woord nemen. Zij stelden een rapport samen over onderwijs.

¹¹ Studiedag 'kansen in het onderwijs' 10 mei 2001

1. Het schoolteam zoekt steeds naar de –voor de ouders- financieel voordeligste manier om haar pedagogisch project te realiseren.

De schoolleiding engageert zich om voortdurend de kostprijs van activiteiten, materialen, boeken, ... te evalueren. De vraag die steeds moet worden gesteld is: 'Kan het niet goedkoper?' of 'Kan hetzelfde doel worden bereikt op een voordeligere manier?'

2. De school engageert zich om jaarlijks op kritische wijze de aangerekende kosten te bekijken i.f.v. een betere beheersing en/of mogelijke daling van de totale kostprijs.

- Het totale onkostenpakket zou jaarlijks moeten worden bekeken.
- Zijn de kosten recht evenredig met de baten?
- Is een bepaalde activiteit niet meer van hetzelfde?
- Kan het boekenpakket niet goedkoper?
- De school koopt sommige boeken aan en verhuurt door aan de leerlingen (een boekenfonds).
- De mogelijkheden van een tweedehands boekenmarkt ten volle benutten.
- Het openbaar vervoer meer inschakelen i.p.v. privé-bussen.
- Geregeld de prijzen van verschillende busmaatschappijen vergelijken.

3. Als het schoolteam activiteiten tijdens de schooluren organiseert, stelt het schoolteam zich tot doel om alle kinderen/leerlingen te laten deelnemen. Voor deze activiteiten mag de financiële bijdrage nooit uitsluiting in de hand werken.

Dure activiteiten worden beperkt en de school zoekt financiële middelen om de kostprijs van de activiteit voor de ouders te drukken.

Voor activiteiten buiten de reguliere lestijden geldt hetzelfde. Wat niet voor alle leerlingen financieel haalbaar is, kan nooit voorbereid of verwerkt worden tijdens de lessen.

De financiële bijdrage voor activiteiten die tijdens de reguliere lestijd vallen, mag de deelname van geen enkele leerling in de weg staan. Het leerkrachtenteam mag er zich niet bij neerleggen dat een groep kinderen / leerlingen om financiële redenen niet deelneemt aan een activiteit.

Voor duurdere activiteiten onderzoekt de school mogelijkheden om de kostprijs voor de ouders te drukken.

- Zie de suggesties in punt 2.
- Tussenkost via de werkingsmiddelen
- Tussenkost via de eigen middelen
- Tussenkost via de opbrengst van een actie
- De kostprijs van activiteiten die buiten de gewone schooltijd worden georganiseerd wordt eveneens kritisch gevolgd. Leerinhouden en evaluaties die specifiek verbonden zijn met deze activiteiten, kunnen niet aan de volledige leerlingengroep worden aangeboden.

4. Het schoolsecretariaat kan de schoolrekening enkel de eerste keer via de kinderen/leerlingen aanbieden.

In andere omstandigheden mag het schoolteam het kind/de leerling nooit betrekken in de problematiek van de onbetaalde schoolrekening.

De schoolrekening is een transactie die tussen de school en de ouders plaatsvindt.

- De schoolrekening bereikt de ouders gewoonlijk via de leerlingen. Als de schoolrekeningen aan alle leerlingen/kinderen worden meegegeven, stelt dat geen problemen.
- Herinneringen aan onbetaalde schoolrekeningen worden niet via de leerlingen aan de ouders bezorgd. Ook de schoolagenda is geen geschikt kanaal om de ouders aan te manen om rekeningen te betalen.
- De onbetaalde schoolrekening is een probleem tussen de school en de ouders. Leerlingen moeten buiten deze problematiek worden gehouden.
- Een leerling die wel met deze problematiek wordt geconfronteerd en als go-between tussen de school en de ouders functioneert, wordt door z'n klasgenoten snel met de vinger gewezen en heeft ook thuis een weinig benijdenswaardige taak.

5. Individuele aspecten van de schoolrekening worden met de grootste discretie behandeld.

Het is onvermijdelijk en zelfs noodzakelijk dat een aantal mensen in de school op de hoogte zijn van de problemen in sommige gezinnen. Delicate gegevens moeten echter discreet en respectvol worden behandeld.

6. Het schoolteam deelt voor de aanvang van een schooljaar de kostprijs van het nieuwe schooljaar aan de ouders mee. Het overzicht bestaat uit:

- De verplichte uitgaven
- Noodzakelijke aankopen
- De niet-verplichte uitgaven

Ouders hebben vaak geen idee wat een jaar onderwijs zal kosten. Nochtans weten zij graag wat hen te wachten staat. Zo kunnen ouders makkelijker inschatten hoeveel geld ze moeten voorzien voor de schooluitgaven.

De kostprijs die de scholen in juni aan de ouders meedelen bestaat uit volgende onderdelen:

■ **Verplichte uitgaven**

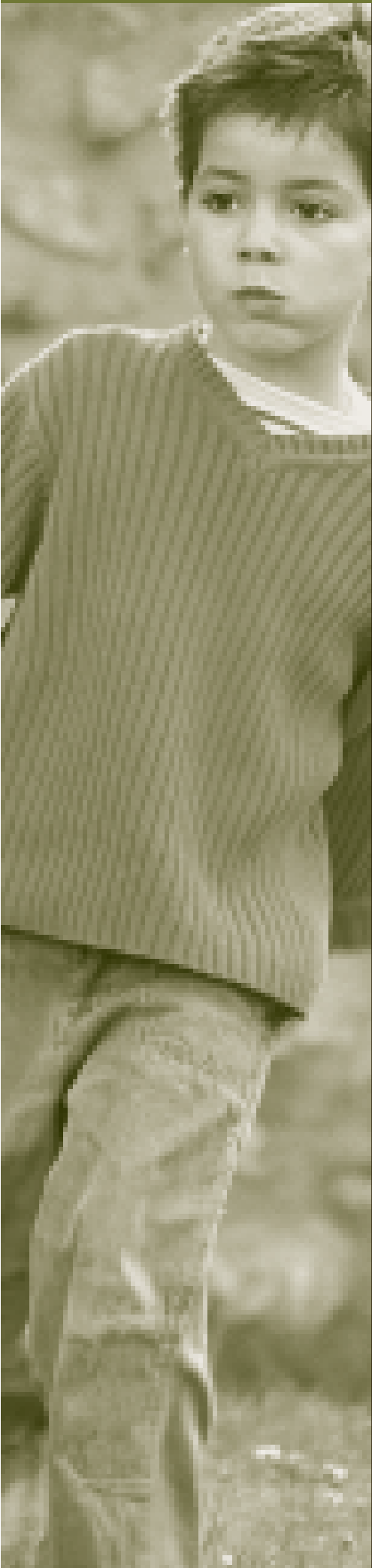
Dat zijn alle door de school gefactureerde uitgaven die leerlingen moeten maken om gewoon het onderwijs te kunnen volgen bv. boeken, uitstappen, schoolzwemmen, materialen, gymkledij,...

■ **Noodzakelijke aankopen:**

Dat zijn alle andere uitgaven van ouders i.f.v. het schoollopen van het kind bv. rekenmachine, verf, mappen, kleurpotloden, boeken,...

■ **Niet-verplichte uitgaven**

Dit zijn de uitgaven die niet noodzakelijk moeten worden gemaakt bv. een reis in een vakantieperiode, toezichten, refter, abonnementen,... ►

7. Het schoolteam stelt zich minimaal tot doel om de kostprijs van een schooljaar te bevriezen op het huidige niveau.

Eenmaal de kostprijs is vastgesteld, engageert het schoolteam zich om de kostprijs in de toekomst minimaal op dat niveau te bevriezen.

Studies wijzen uit dat de kostprijs van het basis- en secundair onderwijs voor de ouders het laatste decennium behoorlijk is gestegen. Het doorbreken van deze tendens is noodzakelijk om een verdere dualisering van het onderwijs te voorkomen.

8. De school biedt de ouders de mogelijkheid tot gespreide betaling aan. Bij aanvang van elk schooljaar kunnen de ouders de keuze maken tussen verschillende betalingsopties. Ideaal is dat de betalingen gespreid kunnen worden over alle maanden.

Als de betalingen in de school gegroepeerd gebeuren, is er meestal één betalingsformule bijvoorbeeld: een voorschot eind september, een eerste afrekening rond de jaarwisseling, de definitieve afrekening op het einde van het schooljaar. Voor veel ouders is een grotere spreiding van de betalingen beter haalbaar. De mogelijkheid om b.v. maandelijks te betalen kan de financiële druk aanzienlijk verlichten.

In veel scholen worden dergelijke regelingen uitzonderlijk toegestaan. Wij pleiten er echter voor om deze mogelijkheid als reguliere optie aan te bieden.

Bij het vaststellen van de uiterste betalingsdatum kan best rekening worden gehouden met de uitbetalingsdata van kindergeld en vervangingsinkomen.

September is een dure maand voor de ouders. Een aantal schoolkosten (schoolkledij, abonnement, schoolgerei,...) komen in deze maand bij elkaar. Als september 'schoolrekeningvrij' kan blijven, neemt dat voor de ouders wat druk weg van de gezinsfinanciën.

9. In het schoolreglement wordt vermeld welke stappen er gezet moeten worden in geval van betalingsmoeilijkheden. Het bestaan van speciale fondsen wordt in z'n algemeenheid vermeld.

In een schoolreglement moet duidelijk vermeld worden welke stappen ouders kunnen zetten als ze problemen ondervinden met de schoolrekening. Dat kan bv. de naam van een secretariaatsmedewerker zijn, een leerkracht, de directeur,...

In het reglement moet het bestaan van (een) steunfonds (-en) eveneens worden vernoemd. Dat kan een fonds van de school zijn, het netoverschrijdend fonds van de stad Antwerpen,...

10. De directeur engageert zich om samen met het schoolteam te werken aan positieve beeldvorming over (kans-)arme gezinnen.

Over het engagement van arme gezinnen t.o.v. de school en de kinderen bestaan veel vooroordelen. Goedbedoelde signalen worden –wederzijds- verkeerd geïnterpreteerd. Angst voor de school wordt geïnterpreteerd als desinteresse, andere omgangsvormen (bv. zeer concreet taalgebruik) wordt geïnterpreteerd als onbeschoft gedrag,...

Vorming over de achtergrond van deze kinderen/ leerlingen kan heel wat misverstanden oplossen omdat leerkrachten leren signalen van ouders en kinderen juist te interpreteren. ■

6 Vormingsaanbod 'Kansen in onderwijs'

'Kansen in onderwijs' organiseert vorming voor schoolteams, studenten van hogescholen, clb-medewerkers,...

Dat gebeurt op maat van de school (pedagogische studiedag, zorgdag, personeelsvergadering,...).

De video 'Hoge Ladders' neemt in de vorming een belangrijke plaats in. ►

Waarom een videomontage?

Getuigenissen hebben een sterke overtuigingskracht. Vertellen over armoede is heel wat anders dan het doorleefde verhaal van de ouders zelf. We merkten in scholen de nood aan concrete ervaringen vanuit de dagdagelijkse beleving van armoede.

Daarom zochten we ouders die armoede van binnenuit meemaken en bundelden we hun verhalen in een videoproductie. Opmerkelijk was hoe deze mensen heel wat herkenden in mekaars verhalen. De belangrijkste drijfveer om mee te werken aan de video was "hun kinderen een beter leven te schenken dan ze zelf ooit hebben gehad".

Het opzet van deze videomontage is onderdeel van een ruimer vormingsaanbod. Het bekijken van de video zonder meer zou zijn doel voorbijschieten. Deze getuigenissen moeten schoolteams aanzetten tot diepgaander overleg over de armoedeproblematiek binnen de school- en klasmuren.

Het doel is te groeien naar structurele maatregelen waar ouders en kinderen daadwerkelijk baat bij hebben.

Andere vormingsmiddelen:

Een ganzenbordspel laat leerkrachten zich een stukje inleven in de situatie van kansarme mensen. Tijdens het spel ondervinden de deelnemers dat sommige situaties voor kansarme leerlingen veel negatievere gevolgen hebben dan voor kansrijke leerlingen.

Voor het overige verwerkt KIO de inhoud van deze map met het team:

- aan de hand van de checklist onderzoeken op welke vlakken initiatieven kunnen genomen worden om de kansarmoedeproblematiek op school op te vangen,
- de code bespreken met het schoolteam en integreren in schoolreglement en/of schoolwerkplan,
- het team een theoretisch kader aanbieden om de kansarmoedeproblematiek beter te begrijpen.

:: Contactadressen medewerkers:

Pat Kussé

Otto Veniusstraat 22
2000 Antwerpen
pat.kusse@vsko.be
03 / 233 36 87
0474 / 943 362

Guido Totté / Brie De Veirman

Lange Gasthuisstraat 24
2000 Antwerpen
guido.totte@ow.antwerpen.be
brie.deveirman@ow.antwerpen.be
03 / 206 13 57
0476 / 24 95 75

:: Organisaties:

Antwerps Platform Generatie Armoede

Het Platform wil de samenwerking tussen de Antwerpse verenigingen waar armen het woord nemen bevorderen. Via een proces van vorming, emancipatie, sensibilisering en dialoog wil het een bijdrage leveren aan de bestrijding van armoede. Het wil eveneens de dialoog tussen armen, hun verenigingen, de stad en het OCMW ondersteunen.

St.-Amandusstraat 3/17, 2060 Antwerpen
Tel.: 03 / 770 86 79
vfa@village.uunet.be

Recht-Op

Vzw Recht-Op stimuleert het onderhandelingsproces tussen armen en de samenleving en het beleid. In groep wordt er gewerkt aan structurele veranderingen die de levenskwaliteit van armen verhogen. De mensen moeten meer greep krijgen op hun eigen leven.

Lange Lobroekstraat 34, 2060 Antwerpen
Tel.: 03 / 217 43 70
rechttop.dam2@yucom.be

Centrum Kauwenberg

Centrum Kauwenberg richt zich naar generatiearme gezinnen, zonder alleenstaanden te vergeten. Kauwenberg spreekt van Vierde Wereld: mensen die hun armoede weigeren. De werking van Centrum Kauwenberg is er op gericht om mensen samen te brengen. Men ontdekt dat men niet alleen staat, dat de uitsluiting niet de eigen schuld is, maar dat armoede een onrecht is. In de werking vinden mensen de kracht om naar buiten te treden en om samen stappen te zetten tegen die uitsluiting.

Korte Winkelstraat 1, 2000 Antwerpen
Tel.: 03 / 232 72 96
kauwenberg@antwerpen.be

Open Huis / Protestants Sociaal Centrum

'Open huis' richt zich op de Belgische (autochtone) mensen die moeten leven van een uitkering of een veel te laag loon. Sommigen hebben zelfs geen uitkering. Het feit dat vluchtelingen en autochtonen dikwijls samen in het PSC aanwezig zijn, geeft een specifieke dimensie aan de werking. Zowel de gehele werking van het PSC als van het 'Open Huis' in het bijzonder, situeert zich binnen een bredere beweging van strijd tegen uitsluiting, een emancipatiebeweging van 'armgemaakte' mensen die zelf het woord nemen, die vanuit het herkennen van de eigen situatie in de ander, als groep en als individu sterker worden en kunnen opkomen voor eigen rechten.

Lange Stuivenbergstraat 54-56, 2060 Antwerpen
Tel.: 03 / 235 34 05
open.huis@cawdeterp.be

Welzijnszorg

Elk mens moet de kans krijgen om ten volle tot zijn recht te komen: hij moet naar school kunnen gaan en zinvol werk verrichten. Hij heeft recht op een gezonde woning, een inkomen, een goede gezondheidszorg, op een waardig bestaan. Dat zijn fundamentele mensenrechten! Daarom bestrijdt Welzijnszorg elke vorm van uitsluiting van individuen en groepen hier in eigen land.

Welzijnszorg is een vereniging zonder winstoogmerk die met vele vrijwilligers en een team van beroepskrachten in heel Vlaanderen en Brussel actief is.

Pastorijstraat 37, 2060 Antwerpen
Tel.: 03 / 217 24 90
bdwzz.antwerpen@pi.be

Kansen in onderwijs

KIO wil kansarme leerlingen meer bieden in het basis- en secundair onderwijs. Daarom onderzoeken wij samen met de scholen wat ze kunnen ondernemen om:

- de communicatie tussen school en ouders te verbeteren
- de dure kostprijs van onderwijs voor ouders aan banden te leggen.

Dit project is een netoverschrijdend initiatief.

Otto Veniusstraat 22, 2000 Antwerpen
Tel.: 03/ 233.36.87
pat.kusse@vsko.be
Gsm: 0474 / 94 33 62

Lange Gasthuisstraat 24, 2000 Antwerpen
Tel.: 03/ 206.13.57
guido.totte@ow.antwerpen.be
brie.deveirman@ow.antwerpen.be
Gsm: 0476 / 24 95 75

Stedelijke armoedecel

De armoedecel gaat op zoek naar systemen om armoede te voorkomen en te bestrijden in samenwerking met stedelijke en particuliere diensten en het OCMW. De armoedecel kiest er voor om:

- inclusief te werken: dit wil zeggen te werken op verschillende domeinen en vanuit die domeinen.
- te werken vanuit een dialoog met de armen zelf. Belangrijke partners hierbij zijn de verenigingen waar armen het woord nemen en het APGA.

Van Immerseelstraat 11/23, 2018 Antwerpen
Tel.: 03 / 222 36 75
betty.tielemans@bz.antwerpen.be

:: Websites

www.soka.be

Via deze website krijg je toegang tot de sociale kaart van de provincie Antwerpen. De website is nog in opbouw.

www.armoede.be

Armoede.be wil een digitaal verzamelpunt worden van informatie over het armoede-debat en de praktijk van armoedebestrijding. Niet minder dan elf verschillende partners werken mee aan dit pluralistisch initiatief.

www.welzijnszorg.be

sos.welzijn.net

De website van SOS – schulden op school.

perswww.kuleuven.ac.be/~u0014508/index.htm

De website van Dr. Ides Nicaise met daarop een link naar de materialenbank Gelijke Kansen in Onderwijs.

Colofon:

Deze brochure kwam tot stand dankzij de samenwerking tussen:

- “Kansen in Onderwijs”
- Verenigingen waar armen het woord nemen
- Stedelijke Armoedecel
- Kabinet Onderwijs en Jeugd

Vormgeving: Lemento nv

Drukwerk: Roels Printing nv

Verantwoordelijke uitgever: Guido Totté,
Lange Gasthuisstraat 24, 2000 Antwerpen

Wettelijk depotnummer: D/2003/0306/171

Stad Antwerpen

Lerende*
Stad